

Article Info	RESEARCH ARTICLE	ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Environmental Protection Rights on the Basis of Freedom and Equality		
Corresponding Author	Aziz Cumhur KOÇALAR Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi. Mimarlık Fakültesi. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü. Şehircilik ABD. azizcumhurkocalar@gmail.com		
Received Date	22.02.2020		
Accepted Date	13.07.2020		
Author / Authors	Aziz Cumhur KOÇALAR	ORCID: 0000-0003-0580-9530	
How to Cite	KOÇALAR, A. C., (2020). Özgürlük ve Eşitlik Temelinde Çevre Koruma Hakları , Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages, 244-262		

Özgürlük ve Eşitlik Temelinde Çevre Koruma Hakları

Aziz Cumhur KOÇALAR¹

ABSTRACT:

Environment has to be protected consciously and carefully for not only us but also future generations. However, as in the world, in the period of 1980 and especially after 2000, environmental protection rights have been neglected along with environmental law and the environment has been damaged rapidly. In recent times, global warming and climate change give clear indications that natural thresholds have started to deteriorate much earlier. Therefore, environmental protection rights have been chosen as the main subject of the study. In every democratic country, the social state must deliver these rights in a way that will give confidence to its citizens without leaving on the market. However, the implemented policies pose a clear threat to the future of the planet. However, environmental protection is an indispensably important basic political area. Since the solid foundations of the future have already been shaken, they should not be delayed any longer. The unique value of the study is that it provides a clear and precise answer with the definitions it brings against these violations of rights. The last major projects opposed by environmental-based opposition movements have been part of the research as fieldwork in this research.

KEYWORDS: Environmental Protection Rights, Urban Planning, Participation and Governance, Urbanization and Environment Problems, Urbanism.

¹ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi. Mimarlık Fakültesi. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü. Şehircilik ABD. azizcumhurkocalar@gmail.com

ÖZ:

Çevre, sadece bizim için değil gelecek nesiller için de bilinçli ve özenli bir şekilde korunmak zorundadır. Ancak Dünya’da olduğu gibi ülkemizde de 1980’den itibaren ve özellikle 2000 sonrası dönemde, çevre hukuku ile birlikte çevre koruma hakları da dikkate alınmaz olmuş ve bundan ötürü çevre de hızla zarar görmüştür. Son dönemlerde ise küresel ısınma ve iklim değişimi, doğal eşiklerin aslında çok daha önceden beri bozulmaya başladığının açık işaretlerini vermektedir. Bu nedenle çevre koruma hakları, çalışmanın ana konusu olarak seçilmiştir. Her demokratik ülkede sosyal devlet, bu hakları piyasaya bırakmaksızın, yurttaşlarına güven uyandıracak bir şekilde ulaştırmak zorundadır. Oysa ki, uygulanan politikalar gezegenin geleceğine dair açık bir tehdit oluşturmaktadır. Halbuki, çevre koruma vazgeçilemez derecede önemli temel politik bir alan durumundadır. Geleceğin sağlam temelleri çoktan sarsılmış olduğundan daha fazla gecikilmemelidir. Çalışma, bu hak ihlallerine karşı getirdiği tanımlarla açık ve net bir yanıt vererek özgün bir değere ulaşmaktadır. Çevre temelli muhalif hareketlerin karşı çıktığı son büyük projeler, saha çalışması olarak araştırmanın bir parçasını oluşturmuşlardır.

ANAHTAR KELİMELER: Çevre Koruma Hakları, Kent Planlaması, Katılım ve Yönetişim, Kentleşme ve Çevre Sorunları, Şehircilik.

GİRİŞ:

Dünyanın son yarım yüzyılı şekillendiren büyüme olgusu; yoksulluk, açlık, adaletsizlik, eşitsizlik, yoksunluk, vb. sorunlarla mücadele eden 3. Dünya ülkelerinde sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenle yeni yüzyılda Dünya düzenini yeniden oluşturma ihtiyacı, insancıl ve çevre dostu olan küresel bir ekonomik kalkınma modeli arayışı vardır.

Günümüzün bu gerçekliği bir yanda dururken, demokratik bir kent tasavvuru nasıl yapılmalıdır? Bu hedefe, nasıl ulaşabileceğimiz de yine oldukça tartışmalı bir konudur. Soru, kentsel gerçeklerin iyi bir analizden geçirilmesini şart koşmaktadır. Çalışmada bu soru ele alınmak istense de konu geniş kapsamıyla kentsel ekonomi bileşenlerinin ve sosyal boyutların birlikte oldukça ayrıntılı bir şekilde sorgulanmasını da gerektirmektedir. Ancak disiplinler arası alanlara açılan kentleşme ve çevre sorunları konusunda da pek çok yayın vardır. O yüzden çalışmanın odağı ve farkı, tekrarlardan kaçınılarak, son yıllarda hak arayışları temelinde gelişen kentsel muhalefet hareketlerine de gerekçe oluşturan çevre koruma haklarına dair sorunların yeniden gözden geçirilmesi ile ilişkili olacaktır.

Çalışmanın mekânsal boyutları; sosyoloji, coğrafya, mühendislik, kamu yönetimi ve şehircilik alanları ile ilişkili disiplinler arası bileşenler içermektedir. Bu araştırma ileride daha da geliştirilecek bir konuda olsa da şimdilik bu bileşenlerin arakesitlerinde bırakılan kaybolan çevre koruma haklarıyla sınırlandırılmıştır. Çalışma, belirlenen çerçevesi içinde literatürden alıntılarla güncel bazı ayrıntılara dayandırılarak, hak ihlalleri ve arayışları ile ilişkili dar ve öncelikli kavramsal bir kapsamda ele alınmıştır. Küresel kalkınma odaklı analizler ise çalışmanın üst çatısını belirleyen bir çerçeve olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın özgün yöntemi; disiplinler arası boyutta ilerleyerek, kentsel yoksulluğun görünür olduğu büyükşehirlerde ve diğer kentlerde, konut ve barınma hakları çerçevesinden çevre koruma haklarıyla birlikte ve bunların tanımlarını da yer yer geliştirerek, bazı saha verilerine dayandırılmış bir şekilde ilerlemektedir.

1. Teorik Alt Yapı

Küresel kalkınma odaklı analizler, burada belirlenen dar bir teorik çerçevenin üzerinde iktisadi çözümleri ortaya koymak zorundadır. Bu bağlamda bölgesel kalkınma ve mekânsal planlama açısından da yeni fikirlerin oluşturacağı çatı kuramlara ve yeni politik önermelere gereksinim duyulmaktadır.

Çalışma dinamikleri tartışmalı kalkınma hamleleri dışında bunların sonuçlarının mekânsal yansımaları üzerinden alttaki gibi şekillenmiştir. Bu bölümde; öncelikle “**çevre koruma haklarının gelişimi**”, “**kent planlaması-kentsel ve çevresel politikalar**”, “**hukuki mevzuat ve değişiklikleri**” gibi bazı alt başlıklar öncelikle ele alınmıştır. Ardından ise yoksulluk olgusu üzerinden “**kentsel dönüşüm ve kentsel muhalefet**” in oluşma dinamikleri önceki üst yapıyla

bütünleştirilmiştir. Son olarak “kentleşme ve çevre sorunları ile artan göçler” ve “göçlerle artan yoksulluk ve bölünen kentler” bölümlerine yer verilmiştir.

1.1. Çevre Koruma Haklarının Gelişimi

Doğal çevre, temel insan haklarından faydalanmak için “şarttır”.

Yukarıdaki cümlede özet olarak ifade edilen ve çalışmamıza da konu olan bu bakış açısının insanlık tarihinde geçirdiği evrimi anlamak için 1217 yılından bu yana insanlığın çevre koruma haklarının gelişimine dair attığı somut adımları oluşturan uluslar arası toplantılara ve belgelere bakılabilir, bunlar altta ki gibi listelenmiştir.

Liste 1. Çevre haklarının tarihsel gelişimine dair uluslar arası toplantı ve belgeler (Bruch, C., vd, 2020).

• İngilizce Magna Carta 1217’de imzalandı (Carta de Foresta)
• 1972 BM İnsan Çevresi Konferansı (Küresel modern çevre hukuku)
• 1992 Rio Dünya Zirvesi
Büyük insan hakları sözleşmeleri ve anlaşmaları:
• 1981 Afrika İnsan ve İnsan Hakları Şartı
• 1988 Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesine Ek Protokol
• 2004 Revize Arap İnsan Hakları Şartı
• 2018 Escazú Anlaşması (Çevre Hakları Savunucularının Hakları dahil)

Çalışmada da, insan ve çevre hakları konusunda bu gelişim temel alınarak ilerlenmiş ve “çevre koruma hakları” (Bölüm 2.3. ile) tanımlanarak, “hak ihlalleri” daha görünür kılınmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma konsepti de ekonomik büyüme ve sanayileşmenin çevreye zarar vermeden gelişmesinin sağlanmasının olanaklı olduğunu öne sürmek amacıyla geliştirilmiştir (Adams, 2006, s. 1). Sürdürülebilirlik gibi yeni kavramların gelişimi çalışmanın teorik genel çerçevesinde önemli bir belirleyicidir. Ancak diğer yandan çevre temelli hak arayışlarına konu olan hukuki çerçeve ve değişikliklerle idari kararların uygulanışı sırasında yerel ve zamanla küresel çapta halklardan gelen tepkiler de gezegenin çevre şartları açısından mevcut durumunu açıkça gözler önüne sermektedir. Tüm bunlara dair diğer kaynaklardan bazı alıntılar da, alttaki bölümlerde başlıklar altında gruplandırılarak verilmiştir.

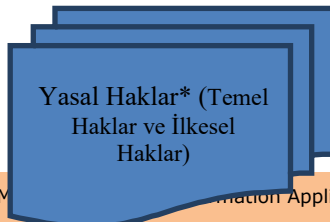
1.2. Kent Planlaması - Kentsel ve Çevresel Politikalar

Şehircilikten kentbilime doğru disiplinler arası katkılarla gelişen kent planlamasını, Thomas Adams şöyle tanımlamaktadır: “toplumsal ve iktisadi gelişmeleri göz önünde bulundurarak kentlerin fiziksel gelişmelerinin biçimlenmesine yön vermekle ilgili sorunlarla uğraşan bir bilim ve sanat alanı”dır (Keleş, 2002, s. 109, 110). Kent planlaması anlayışı içinde günümüzde olması beklenenler ise kentlerin kaderine terk edilmeksizin, kentsel alanlarının planlamasının bilimsel ilke ve esasları doğrultusunda şekillendirilmesini sağlamaktır.

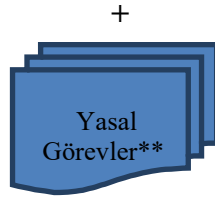
Ülkemizde ise kentsel ve çevresel politikalar, rant odaklı gelişmelere açık kararlarla şekillendiği için kent planlaması anlayışını hasara uğratabilecek nitelikler taşımaktadır. Kamu ve kent yönetiminde küreselleşme etkisiyle yaşanan reform sorunlarının kökeni (Kocalar, 2013a) geniş kapsamlı olarak araştırılmıştır. Altta göndermelerin olduğu diğer hukuki temelli makale çalışmalarında, geçmişten bu yana mevcut politikaların olumsuz etkisi yine eleştiri konusu yapılmıştır.

1.3. Hukuki Mevzuat ve Değişiklikleri

Çevre Hukukunun temel bileşenlerini alttaki diyagramdaki gibi iki ana grupta sıralayabiliriz, ayrıca bu iki grubun kapsamı da diyagramın ayrıntılarında (*, **) belirtilmiştir (Diyagram 1).

*Koruma önlemleri ve çevre ile ilgili hakların korunması

**İzinler, Uyma, Kısıtlamalar, İzleme, Raporlama, İcra, Yaptırımlar

Diyagram 1. Çevre hukuku bileşenleri (Kocalar, 2020).

Son dönemde yapılan yeni düzenlemeler ile meclise gelen gerek yasa tasarılarında ilginç bulgular yer alırken, yapılaşma-imar ile ilgili yasalarda yapılan değişiklikler de uygulamada, çevre ile şehircilik arasındaki dengenin bozulma yönünde ilerlediğini göstermektedir.

6360 sayılı kanun ile birlikte 30 şehrimiz büyükşehir olurken “2019 yerel seçimleri öncesinden büyükşehir olma şartları yeniden düzenlenerek, “büyükşehir” olarak nitelendirilen yönetim modeliyle, 51 ilin daha büyükşehir olması planlanmaktadır” (Kalağan, 2018).

Son dönemde gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin ayrıntılarıyla ilgili diğer bazı yayınlardan altta kısaca söz edilmiştir. Çalışmalardan birinde “koruma alanları”ndaki yükselen rant, çevre-orman koruma mevzuatındaki değişimler üzerinden “Bolu-Gölcük Tabiat Parkı” örneği ile birlikte ele alınarak (Kocalar, 2018) doğal alanlarda oluşmaya başlayan tehditler değerlendirilmiş ve politikaların olumsuz belirleyici yanlarının, uygulamaya yansıyan örneklerine vurgu yapılmıştır. Çevre hukuku alanındaki bir tasarı üzerinde; ‘Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı (2012)’ yapılan başka bir inceleme, yasal-yönetimsel düzenlemelerdeki olumsuz düşündürücü sonuçlar yine sürecin belirleyici yanlarını yansıtmaktadır (Kocalar, 2019).

1.4. Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Muhalefet

Geçmiş dönemlerde küreselleşmenin mekâna etkileri bir çalışmada (Kocalar, 2013b) genel hatlarıyla ele alınmıştır. “Kentsel Dönüşümü ve Kentsel Muhalefeti Kent Hakkı Üzerinden Düşünmek” başlıklı çalışmada (Yalçıntan ve Çavuşoğlu, 2013) toplumsal muhalefetin mekânsal oluşma dinamikleri ele alınmıştır. Binaların ömrü dolmadan afetlerin gerekçe kılındığı dönüşüm projelerinde, yaratılan rantla sosyo-ekonomik açıdan gelir kayıpları ve borçlanma dinamikleri yaratan mevcut durum günümüzde de düşündürücü bir boyuta gelmiştir. Kentsel dönüşümlerde yapılan anketler, özellikle soylulaştırmanın ağır bastığı yerlerde ortalamanın üstünde kalan bir memnuniyetsizliği ifade etmektedir. “Mali Kaynak Yaratma Aracı Olarak Kent” başlıklı bir gazete makalesinde (Türkün, 2010) kentin taşıdığı potansiyellerin nasıl kötüye kullanıldığı deşifre edilmektedir. Günümüzde ise artık kentler insan odaklı olmanın önüne geçen yanları ile sadece rant elde etme yeri haline getirilmiştir.

1.5. Göçlerle Artan Yoksulluk ve Bölünen Kentler

“Toplumsal sorunların ve zorunlu yer değiştirmelerin önemli alanlarından biri” olan Hakkâri üzerinden “göç ve yoksulluk” konusunun ele alındığı bir makalede “Göçlerin büyük bir kısmının 1990 sonrası zorunlu bir şekilde meydana geldiği ve kırsal alanda tarımsal tabanlı göreceli bir yoksulluk içerisinde yaşayan ailelerin, kente göç sonrasında mutlak bir yoksulluk içerisine girmiş oldukları tespit edilmiştir”. Çalışmada ayrıca “kent yoksulluğunun sosyal, ekonomik, mekânsal boyutları” da ortaya konmaya çalışılmıştır (Yıldız & Alaeddinoğlu, 2011). Diğer yandan günümüzde sınır ötesi göçler de artmış ve ülkemizin son yıllarda oldukça olumsuz şartlarla karşılaşılmasına yol açmıştır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Göçler ve Kilis'ten bir görünüm. (Kaynak. Kilis Postası.)

Küresel ısınma ve iklim değişikliği tehdidine karşın, dirençsiz kentlerde kaybolan kent ve çevre hakları da yakın gelecekte yine, benzer tartışma konularını derinleştirerek arttırmış olacaktır.

Geçmişte büyük şehirlere olan göç, kırsal giderek boşalmasına sebep olmuştur. Göç öncelikle en yakın kent merkezlerine doğru artmıştır. Ardından büyükşehirlere göç belirgin hale gelmiştir. Son yıllarda ise Trabzon, Uzungöl'de korunması gereken tabiat alanındaki bir görüntüden (Fotoğraf 2) de anlaşılabilceği gibi tersine bir göç de söz konusudur. Varsılların değerli doğa parçalarına yer yer havuzlu villalarla birlikte yerleşmesi gündeme gelmektedir (Fotoğraf 2). Bu alanlarda geçmiş kuşaklar boyunca yaşamış olanların ise bazen farklı plan tadilatlarına maruz bırakılarak, topraklarını satmak veya devretmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Köklü ailelerin topraklarını terk ederek oradan kentlere göç etmesi önemli sosyal sorunlara da yol açmaktadır.

Fotoğraf 2. Trabzon, Uzungöl’de korunması gereken tabiat alanlarından görüntüler.

Soylulaştırmanın, Savage ve Warde’e göre (1993:80) şu dört süreçte gerçekleştiği izlenmektedir: “1-Yeniden yerleştirme ve sosyal yoğunlaşma sağlama, 2-Yeni yerel hizmetler veren ve ayırıcı estetik özellikler sunan kent çevresinin dönüştürülmesi, 3-Belirli bir kültürü, yaşam standartlarını veya tüketim tercihlerini barındıran aynı sınıf temelli bireylerin bir araya toplanmasını sağlamak, 4-Malların yeniden sıralanması, ticari fırsatların tanımlanması ve özel mülkiyetin yaygınlaştırılması”.

Üstteki fotoğraftaki gibi soylulaştırma sorunu, aslında kentlerdeki rantsal alanlarda olduğu kadar kırdada da derinleşerek sürmektedir. Saha çalışmasında bu gerçekler ayrıca tekrar ele alınmıştır. Politikalar, kentte olduğu gibi doğal güzelliği olan yerlerde de rant alanları yaratmayı bu şekilde sürdürmektedir (Fotoğraf 2).

Kırdan kente göç olgusunu, “emeğin kentleşmesi” olarak adlandırılır (Şengül, 2001). 1950 yılında %18,5 olan kentsel nüfus oranı 1980’de %45,4’e yükselmiştir (Keleş, Hamamcı, Çoban, 2009, s. 120). 1980 sonrası dönemde kır ile kent arasındaki fark artık ters dönerek kente yığılmalar şeklinde büyümektedir. Sayısal verilerin günümüzde bariz görünürlük kazandığı göçle oluşan Mersin gibi bazı kıyı şehirleri de önemli örnekler ve sorun alanları oluşturmaktadır. “Mersin kentinin çok kimlikli yapısı, 1980’lerde başlayan ve 1990’lı yıllarda yaşanan “zorunlu göç” sürecinde oluşmuştur (Tümtaş, 2009).

Arazi kullanım kararlarındaki hatalar, son dönemde de tekrar edilerek hızla çoğalmıştır. Ranta dayalı spekülasyonun yaygınlaştığı alanlar artmaktadır (Fotoğraf 3). Yaşam alanları arasında görece olarak daha yoksul “yerleşimlerle olan bütünleşmeyi” tamamen engelleyen, “lüks konut siteleri” ve rezidansların sayıları ve yoğunlukları da giderek belirginlik kazanmıştır. Bunlara dayanan bir kentleşme ile aynı zamanda bölünmüş kentler yaratılmaktadır (Fırat, 2014). Toplumsal tabakalaşma ve soylulaştırma kendini fazlasıyla hissettirmektedir. Adaletin olmadığı kentler, yükselerek yoğunlaşan konut bloklarıyla suça da davetiye hazırlamaktadır (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3. Bölünmüş kentlerden görünüm.

2. Altık Bilgiler ve Veriler

Çevreyi olumsuz yönde etkileyerek kirleten başlıca unsurlar şehirlerdeki konut ve sanayi yatırımlarıdır. O yüzden bu kısımda, öncelikle ülkemizden “konut harcamaları” ile “konut kredileri ve borçlanma ekonomisi dinamikleri”

ele alınmıştır. Ardından “**çevre koruma hakları ve hak ihlalleri**” başlığının altında bazı doğal ve sosyal haklar, tanımları ile birlikte ön plana taşınmıştır. Son olarak “**toplumsal muhalefet ve çevre hareketleri**” ile “**modern kentsel yönetim**”e kısaca yer verilmiştir.

2.1. Konut Harcamaları

2002-2013 arasındaki TÜİK verilerine göre "konut harcaması" ve ardından "gıda" kalemleri öne çıkmaktadır. Konut harcaması yıllara göre %26-27 oranında değişim gösterirken, varlıklı kesimin konut harcamasının %35'lik oranlarda yani biraz daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. 2002-2013 arasındaki TÜİK verilerine göre "konut harcaması"

Yıllar	Genel ort. (%)	Varlıklı kesim (%)
2002-2013	26- 27	35

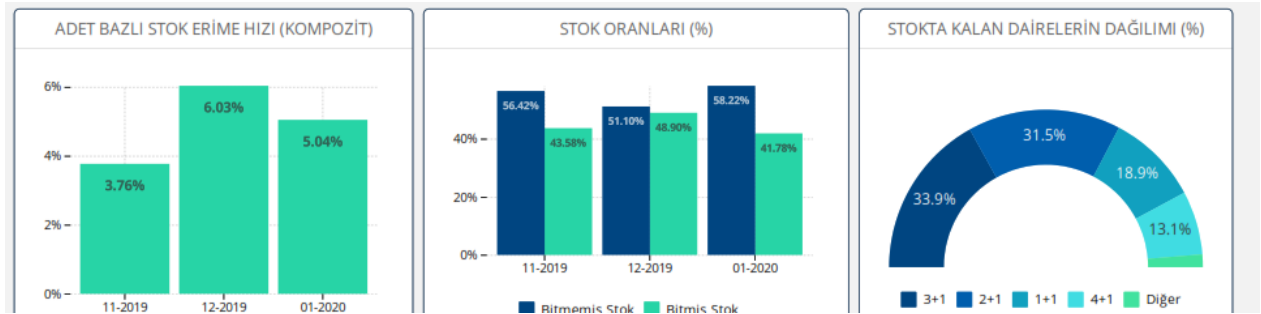
Tablo 2’de 2001 krizi sonrasında hane halkı borçlarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)’ya olan oranlarının giderek arttığı, 2001 yılında %1,8 olan oranın 2012’ye gelindiğinde %21’e çıktığı görülmektedir. Bu dönemde hane içinde bir borçlanma ekonomisine geçilmiş olduğu öngörülebilir. Bunun kullanılabilir gelirlere oranına bakıldığında %7,5’den %50,7’ye çıktığı fark edilmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Hane halkı borçlarının GSYH'ya olan oranları (1. oran) ve kullanılabilir gelirlerine oranları (2. oran)

Yıllar	1. oran (%)	2. oran (%)
2001	1,8	7,5
2012	21	50,7

2.2. Konut Kredileri ve Borçlanma Ekonomisi Dinamikleri

Hane içinde bir borçlanma ekonomisine geçmiş olan Türkiye'de hane halkı tarafından alınan kredilerin 1/3'ünü konut kredileri oluşturmuştur. GYO-DER'in yaptığı bir çalışmada, geçmişte satılan konutların fiyat endeksi bulunmaktadır. Bir yandan hane borçlanırken konut arzı oldukça talepte artmaktadır, ancak fiyatlar da yükselmektedir. Örneğin "2020 yılında yeni konut fiyat endeksinde 2+1 tipi %0,52 artış tespiti var" (GYODER, 2020); bu daha da borçlanıldığını gösteriyor. Öncesine göre bir konuta daha fazla para ödemeye başlanılmıştır. Bu şekilde günümüzde, satılmayan yeni konutların da arttığı bir noktaya varmış durumdayız. Ayrıca alttaki grafiklerde de görüldüğü gibi "son 6 aylık ortalama yabancıya satılan konut oranı, 7%'ler civarına kadar çıkmaktadır" (GYO-DER, 2020) (Grafik 1). Güncel durum TÜİK verilerine de yoğun yer veren bir makalede "İstanbul'da İnşaat Odaklı Birikimin Durdurulamayan Yükselişi: Konut Fazlasına Karşın Artan Konut Açığı" (Purkis, 2016) başlığı ile ele alınmaktadır.

Grafik 1. GYO-DER (2020).

Sermaye birikimi günümüzde bu şekilde yaratılan kriz ortamını aşmanın yolunu sürekli mekânsal yatırımlara ve mekânın yeniden üretimine yükler durumda olduğundan, ilgili çalışmada "İstanbul özelinde ve inşaat sektörünün büyük bir kısmını oluşturan konut yatırımları çerçevesinde" tartışılmıştır. Makalenin amacı "veri eksikliği nedeniyle önem kazanan İstanbul'da konut stoku ile ilgili tahminlerde bulunmak ve bu tahminlere dayanarak, sıkça kullanılan konut açığı ve konut fazlası gibi kavramların sınıfsal boyutunu İstanbul örneği üzerinden ortaya koymaktır" (Purkis, 2016).

2.3. Çevre Koruma Hakları ve Hak İhlalleri

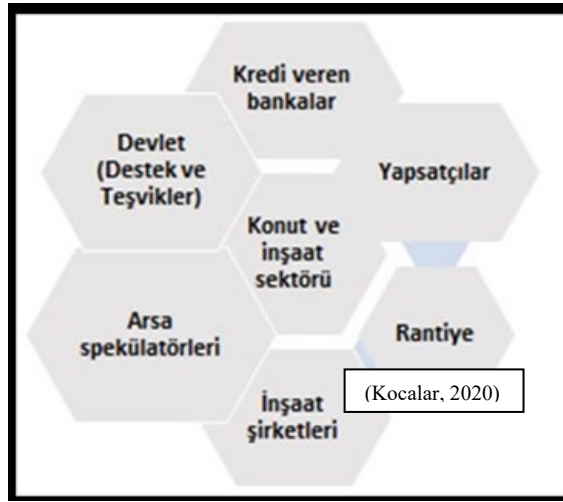
Taşınmazlar üzerindeki haklar geniş kapsamıyla hak mücadelelerine konu olan kavramlarla birlikte geçmiş çalışmalarda tartışma amaçlı olarak ön plana getirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada doğal ve sosyal haklar, barınma, çevre, yaşama, kent ve konut hakkı tanımlarıyla birlikte verilmektedir. Ayrıca ulaşım ve erişim hakkı da ön plana taşınmış olacaktır.

2.3.1. Doğal Haklar

Her demokratik ülkede "yurttaşların iş, eğitim, sağlık, barınma ve sosyal güvenlik hakları vardır ve sosyal devlet bu hakları piyasaya bırakmaksızın yurttaşlara ulaştırmak zorunda"dır. Ayrıca yurttaşlığın ekonomik boyutu bulunmaktadır, ancak ekonomik boyutun sürekli güçlü ellerin lehinde işlediği görülmektedir. Çalışmada, bu dengesizliğin -hak ihlalleri çerçevesinde tanımlamalarla ön plana çıkartılarak- tartışılması sağlanmıştır.

2.3.2. Barınma Hakkı

Barınma hakkını savunan çalışmalar (Geniş, 2018) günümüze varıncaya kadar giderek artmıştır. Ülkemizde konut konusundaki politikalara ait geçmişi 3 aşamalı dönemler (1923-1950-1980-) halinde inceleyen bir makale ise; “Mülk konutu destekleyen politikaların yüksek kiralar ile birlikte düşünüldüğünde, konuta yönelen rantıye kesimlerinin şişkinleşmesi ve tatmin edilmesinin kaçınılmaz” olduğunu vurgulamıştır. Buna karşılık “konut gereksinmesi olan ve mülk konut edinecek mali olanakları bulunmayan yoksul kesimlerin barınma sorunlarının ağırlaşması ise rastlantı değildir” görüşü ön plana çıkarılmaktadır. “Sermayenin konut sektöründeki çeşitli bileşenleri büyümeye devam ederken, dar gelirli kesimlerin hem nicelik hem de nitelik bakımından barınma sorunu” (Çoban, 2012) geçmişten günümüze kadar etkinliğini artırarak devam ettirmektedir. Mülk sahipleri, devlet destekli piyasa yönelimli politikalar güden iç içe geçmiş bir sermaye ortamına karşı Şema 1’de gösterildiği gibi yalnız bırakılmıştır (Şema 2).

Şema 1. Sermayenin konut sektöründeki çeşitli bileşenleri ve devletin konumu (Kocalar, 2020).

“İnsan Hakkı Olarak Barınma Hakkı ve Kentsel Dönüşüm”ün ele alındığı bir çalışma (Keleş, 2007) -kentleşme ve çevre sorunlarına yeni bir boyut daha ekleyen- kentsel dönüşümü barınma hakkını ihlal eden eleştirel yaklaşımları ile birlikte ortaya koymaktadır. Bu bulgulardan hareketle, ülkemizde çevre ve yaşam haklarının kısa bir tartışmasına geçilmelidir. Savunulması beklenen hakların tanımlarını da yeniden geliştirmekte yarar vardır.

2.3.3. Çevre Hakkı

Gelecek dönemlerdeki yaşam olanaklarının korunmasına dair sorumluluğu da kapsamı gereken bir hak olarak çevre hakkı, uzak görüşleri de içerecek şekilde tanımlanıp, uygulamaya yansıtılmak zorundadır. Çevre hakkı, insan haklarına dayalı, dayanışma, barış, gelişme ve yaşam aşamalarını da içeren, sağlıklı ve dengeli bir ortamda canlı ve cansız varlıkların doğal bütünlüğü ile korunup, tümüyle etkin biçimde yaşamlarının sürdürülebilirliğini ifade etmektedir.

2.3.4. Yaşama Hakkı

İnsanoğlunun birlikte yaşar kalma sorunu, dayanışma kapsamlıdır. Barış, gelişme ve çevre gibi üstün değerlerin konusunu oluşturur, klasik insan hakları ile kendi aralarındaki ilişkiler sayesinde ortak yaşama hakkı ile çözüme kavuşabilmektedir. Yaşama hakkı, insanoğlunun (yaşar kalma) sorununa ilişkin barış, gelişme, “çevre haklarının öznesi ve geleceğidir; yeni hakların etik temelidir. Yaşama hakkı, uluslararası işbirliğine, devletler, kurumlar, gruplar, bireylerin işbirliğine, ilişki özgürlüğü ve katılma haklarına, dayanışma ile halklar arası ilişkilere bağlı bulunmaktadır. Tanımlar bu kadar açık olabildiği halde hak ihlallerinin artarak yaşandığı bu son dönem, düşündürücü gelişmeler içermektedir. Özellikle toplumsal muhalefet ve çevre hareketlerindeki artışlar, işte bu sorunlara dikkat çekmeye çalışmaktadır.

2.3.5. Kent Hakkı

Kent haklarının, henüz bağımsız bir hak olarak hukuk normları arasında yer almadığı ve oluşma aşamasında bulunduğu belirtilmektedir (Tekeli, 2001). Kent hakları -mülkiyet yapılaşma-imar haklarındaki özel ve bireysel niteliklerden hareketle- kent toplumunun tümüyle sahip olduğu özel ve kamusal nitelikli, merkezi ve yerel dengelerin kurulup geliştirilmesiyle sağlanan, kentsel imar organizasyonunun ülke bütünlüğü işleviyle çevre haklarından da etkilenmiş olarak gerçekleştirdiği, toplumun kendi nitelik ve niceliğinin özelliklerine dönük haklar bütünüdür.

2.3.6. Konut Hakkı

Konut, “insanların sağlıklı ve güvenli bir şekilde asgari yaşam koşullarını sağladığı ve asgari düzeyde kaliteli malzeme ile dayanıklı şekilde inşa edilen mekânlar olarak” tanımlanabilir (Kaboğlu, 1996, s. 150; Balkır, vd. 2012, s. 341).

1961 ve sonra da 1982 Anayasası'nın 57. Md.'nde düzenlenmiş olan konut hakkı ise “kişinin yaşam hakkı, sağlık hakkı, çevre hakkı, eğitim hakkı, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı gibi haklarla bağlantılıdır”. Madde “konut hakkı başlığını taşısa da içerik ile başlığın uyuşmadığı ve devletin konutu bağımsız bir hak olarak düzenlemekten ziyade bir direktif, program hükmü yarattığı görülmektedir” (İnce, vd. 2017).

“Konut hakkının önemine karşın ancak son yıllarda niteliği ve bağımsız bir insan hakkı olup olmadığı açısından tartışıldığı görülmektedir” (Geniş, 2018). Türkiye’de konut sorunu ile ilgili bazı kavramları daha da açma ihtiyacı bulunmaktadır. Anayasa maddesi de tekrar düzenlenmelidir. Ancak bu tür metinsel ve anlamsal bir araştırma, yurt dışı hukuki metinleri karşılaştırma örnekleri ile birlikte, bu çalışmanın sınırlarını aşacaktır. O nedenle, kavramlardan artık uygulamadaki görümlere geçilmiştir.

2.3.7. Ulaşım ve Erişim Hakkı

Ulaşım ve erişim haklarının beraberinde pek çok hakka gönderme yapacak bir yapıda olduğu söylenebilir; özellikle hareketliliği, sağlığı, eğitimi, çalışmayı da düşünerek, bu hakların kentteki herkese açık bir şekilde tanınması gerekir. Bu hakların gözetiliş şekli, o kentteki yaşamı destekleyici yönde olmak zorundadır. Dünyanın yaşanılır örnek kentleri (Örneğin; Amsterdam, Gent), yaşam kalitelerini, bu ve benzer yollardan sürekli arttırmanın çabası içindedir. Alttaki fotoğraf, günümüzdeki uygulamaların yerleşikliği çarpıcı bir biçimde yansıtmaktadır (Fotoğraf 4). Aslında söz edilen tüm bu geniş kapsamıyla birlikte kent ve çevre hakları, “devletin vazgeçemeyeceği, erteleyemeyeceği” asli bir görevi olarak korunmak zorundadır (Sütlaş, 2013).

Anayasalarda değişikliklerin de zaman aldığı düşünülecek olursa, hakların hepsinin tanımlanırken ileri görüşlü olunması da ayrıca önem taşımaktadır. Geçmiş, gelecek nesillerin aslında bize bir emanettir, güdülen politikalar ise geçmişi hep bir miras olarak görmeye ve kullanmaya yöneltmektedir. Halbuki geçmişe ait izler, böyle korunamaz.

Fotoğraf 4. Gent ve Amsterdam (Hollanda). **Kaynak.** Wanderlustingk.com

2.4. Toplumsal Muhalefet ve Çevre Hareketleri

Son yıllarda “istenilen ve çeşitli mücadeleler ile erişilmeye çalışılan kent”, demokratik bir kenttir. Demokrasi kavramı biraz daha detaylandırılacak olursa “liberal tanımından kurtarılmış, maddi temellere oturup pratik hale gelebilen, farklılıklara dayalı, farklılıkların değerlerini karşılıklı anlayarak paylaşabildiği, müzakere süreçlerini içeren ama bunu yaparken sermaye mantığını dışarı çıkararak, kentlilerin yaşama koşullarını geliştirmeyi amaçlayan bir demokrasi kavramıdır”. Bu konuların ilerleyen süreçlerde “sınıfsal bir perspektiften büyütülmesi” (İmce, 2014) düşüncesi de son yıllarda hayat bulmaya çalışan tamamlayıcı bir görüş olmuştur.

Günümüzde madencilik ve taş ocakları ile HES-JES-RES gibi enerji yatırımları için verilen Çevresel Etki Değerlendirmeleri (ÇED), hem yoğun tartışma alanları yaratmış hem de o çevrelerdeki hatta o bölgedeki sosyal etkiyi değerlendirmekten uzak kaldığı için, Sosyal Etki Değerlendirmesine (SED) de ayrıca önem kazandırmıştır.

Genel hatlarıyla politikaların yarattığı süreçler, çevre veya kentsel odaklı farklı toplumsal grupların oluşturdukları muhalif hareketlerini son dönemlerde arttırmaya başlamıştır. Kentleşme ve çevre sorunlarındaki artışlar, iklim değişikliği ile muhalif hareketlere önemli bir çıkış noktası oluşturarak, giderek kentsel siyaseti de belirlemektedir.

2.5. Modern Kentsel Yönetim Arayışları

Gelişen teknolojiyle birlikte, halkın yönetime iletişimsel katılım boyutunun da artırılması gerekir. Günümüzde artık bu tür katılımlar da oldukça olanaklı bir hale gelmiştir. Seçimlere gidilirken, kamuoyu yoklamaları başarılı bir şekilde ve kolaylıkla yapılabilir; kentsel ve bölgesel kararlar için de yerelde bu tür kanaat oylamaları teknolojik kolaylıklar yapılabilir durumdadır. Diğer yandan seçimlerin maliyetleri ortadadır, o yüzden bu bir referandum da demek değildir. Bu tür bir kanaat, kent konseyi organizasyonları ile ilgili olan uzmanlar ve yetkin kişilerin olduğu daha ufak çaplı bir katılım grubundan bile edinilebilir.

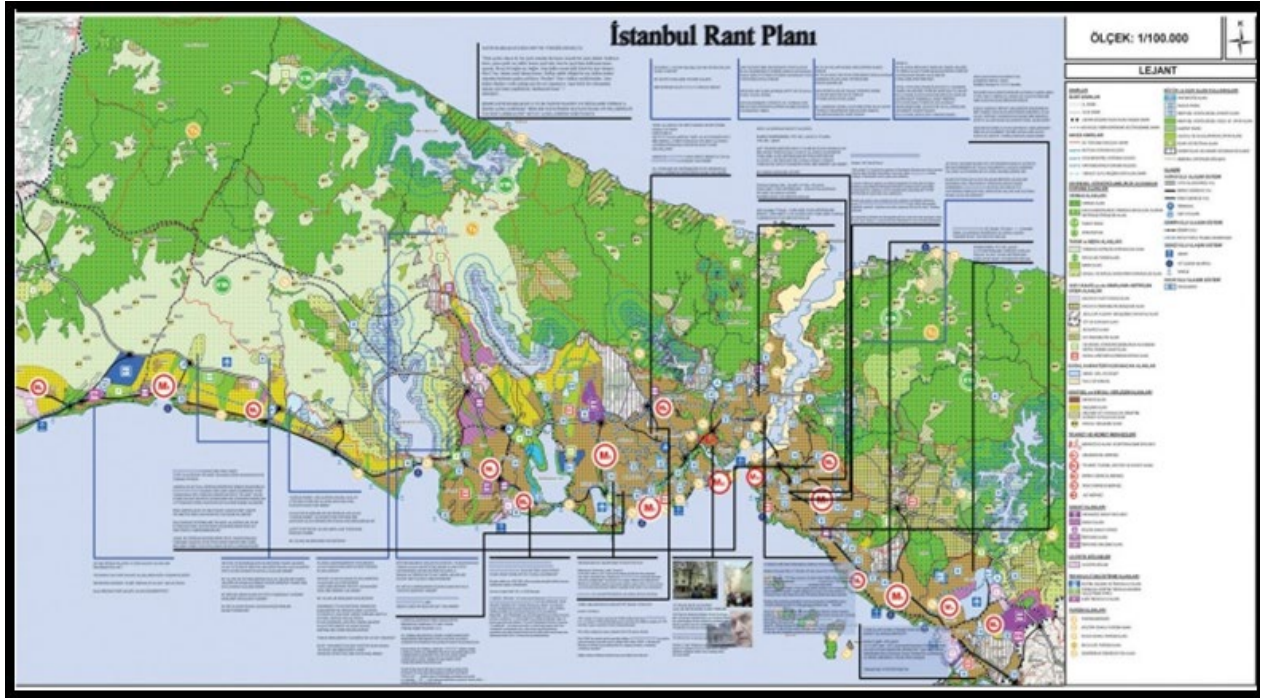
3. Saha Çalışması

Saha araştırmasında son dönemin “mega projeleri ile İstanbul” ele alınmaktadır. Son olarak “küresel ısınma ve iklim değişikliği tehdidine karşı dirençsiz kentler gerçeği” ortaya konularak, nüfusun yoğunlaştığı mega şehirlerde “akıllı yerleşimler gerçeğine karşı sosyal çevre bilincinin yokluğu”na da kısaca vurgu yapılmıştır.

3.1. Mega Projeler ile İstanbul

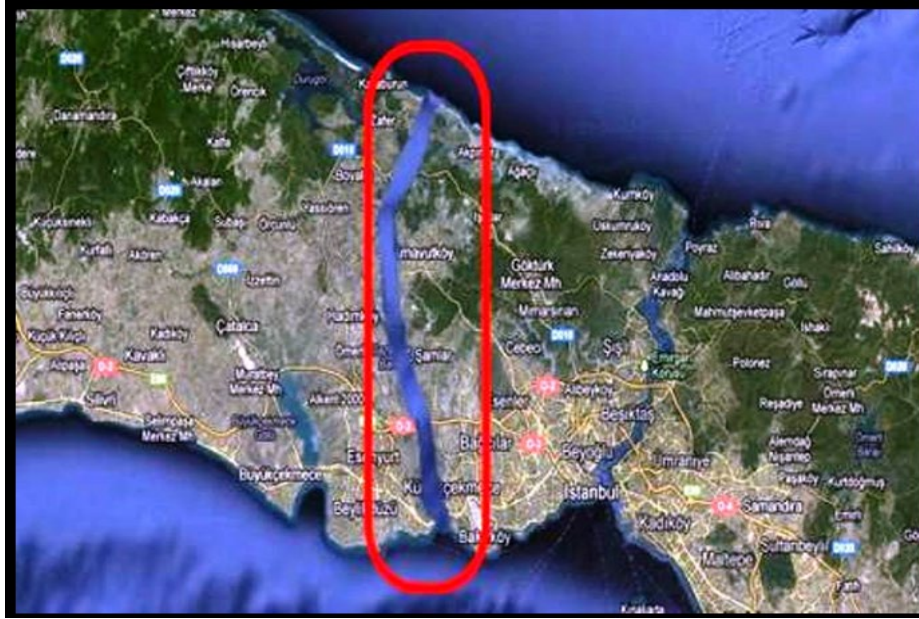
Dünya çapında olimpiyat organizasyonları benzeri bazı büyük kentsel proje gerekçelerinin, özellikle politik açıdan söz konusu edildiği dönemler sıkça yaşanmaktadır. Bu tür mega projeler neticesinde, Dünya’da ve Türkiye’de açık hak ihlalleri ortaya çıktığı görülmüştür. Son 40 senedir Dünya örneklerinden anlaşılabilen gibi, tepeden inme imar planlarına önemli bir gerekçe kılınan mega projelerin, toplumda artan derecede yıkıcı etkileri olduğu anlaşılmaktadır. Mega projeler ile gerçekleştirilen 3. Köprü ve 3. Havalimanı gibi bazı altyapı yatırımları ve planlanan Kanal İstanbul, sosyal dezavantajları barındırabilmektedir.

Tüm bu projeler, aşırı borç yükü getirdiği için yaratılan aşırı konut stokuna benzer şekilde oldukça sorunlu durumdadır. İstanbul, bu projeler nedeniyle en hassas doğal alanlarını hızla yitirmektedir. Doğal tahribat hem kuzeye doğru artmaktadır, hem de sulak alanları haritada verildiği gibi yok edecek şekilde sürmektedir (Harita 1).

Harita 1. Rantsal alanlarla kuzeye doğru büyüyen İstanbul.

İstanbul öngörülerden fazla büyümüştür. Bir çalışmaya göre, yalnızca iktisadi anlamda değil toplumsal ve kültürel anlamda da giderek eşitsizleşen bölgesel gelişmenin ürünü olan bir kenttir (Keskinok, 2015, s. 24-31). Devasa proje kararlarının alındığı süreçler Anadolu’dan kopuk, aşırı yüklü bir borçlanma dinamiği de yaratmış ve halen yaratmaktadır. Gerçekleşen projeler ve planlanan Kanal İstanbul projesinin (Fotoğraf 5), İstanbul’un üstlendiği afet ve yaşam kalitesi risklerini arttıracacağı öngörülmektedir.

Fotoğraf 5. Uydu fotoğrafında kanalının güzergâhı.

Bu mega projeler, ülke ekonomisi için de ciddi bir tehdit olmayı sürdürmektedir. Bunlara ve yaklaştığı belirtilen İstanbul depremine karşı alınan tedbirler ise görece zayıf kalmaktadır.

Bir başka çalışmada konu, “İstanbul’da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği” (Kurtuluş, 2005) üzerinden ele alınmaktadır. 32 km’lik son derece güzel bir tabiat harikası olan ve korunması beklenen İstanbul Boğazı’nın -özel bir yasa çıkarılmış olmasına karşın (yasanın bölünme yaratan olumsuz etkisiyle birlikte)- 1980 sonrası süregelen yapılaşma örnekleri ile Kuzeye ve su havzalarına (geri görünüm) doğru artarak yayıldığı bilinmektedir. Aslında ilgili yasada ön ve geri görünüm diye iki yakada bölünen bu alanlar, yapılaşmaya da bir nevi fırsat yaratmıştır (Boğaziçi Kanunu, 1983) (Harita 2).

1980’li yılların başından itibaren son döneme kadar çevre mevzuatında yer alan farklı kanunlar da, gerek kapsam gerekse nicelik ve nitelik açısından pek çok değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerin hepsi farklı hukuki incelemeler gerektiren konular olduğundan çalışmanın teorik kısmında ancak çarpıcı olan bir kısmına yer verilebilmiştir. Saha çalışmasında ise İstanbul ve Boğaz örneğinde olduğu gibi doğal yıkım ve çevre sorunları son derece büyüktür.

görülmektedir. Kentlerde yaşam pahalılaşırken, yoksulluk derinleşerek artmaktadır. Kaynakların hızla tükendiği gezegenimizde savurganlığın ve gereksiz harcamaların halen arttığı bir dönemden daha geçilmektedir.

Tüm canlıların yaşam haklarının ön planda tutulduğu akıllı yerleşimler, tasarlanıp planlanarak gerçekleştirilmeli ve toplumda eğitimle sosyal çevre bilinci gecikilmeksizin oluşturulmalıdır. Bu anlamda kentlerin yarattığı katı atıkların, kaynağında ayrıştırılarak toplanması ve geri dönüşümle tekrar kazanılması gerekmektedir.

SONUÇ:

Günümüzde, konuta ve gayrimenkule (ya da inşaat sektörüne) dayalı olan büyüme modelleri, gündemi belirleyen politikalar ile birlikte oldukça tartışmalı bir boyut kazanmıştır. Teorik alt yapıyı besleyen bu politikaların ve etkisinin, yerel yönetimler ile belediye hizmetlerine yansıyan çelişkili kararları, kentsel olduğu kadar kırsal yaşamı da ciddi ve kalıcı bir tarzda tehdit etmektedir. Bu kararların ayrıca olumsuz ve artan etkilere varacak şekilde doğal ve sosyal çevreyi sürekli baskı altına aldığı da görülmektedir. Örneğin; bugünkü son aşamalarda karşımıza artık eskisinden çok daha belirgin ve otoriter yaptırımlarla birlikte çıkan mega projeler, oldukça önemli ve sorunlu bir örnek alanı teşkil etmektedir. Bu ortamda yasal-yönetimsel çerçeveyi de belirleyen aslında politikalarlardır. Geçmişte kentleşme ve çevre sorunları etkisi altında artan göçlerle bölünmüş olan kentlerin (İstanbul, Samsun, Antalya, İzmir, Mersin, vb), günümüze kadar bu politikalarla birlikte dönüşümlere uğratıldığı açıkça anlaşılmıştır.

Trakya ve Anadolu'da kırsal yaşam olanakları da son derece zengin olduğu halde güdülen bu politikalarla kırsal yaşam da giderek kısıtlanmaya başlamıştır. Kırsal alanların önceleri fiilen kente göçe mecbur bırakılmasıyla kentlere ucuz bir işgücü yaratılmış ve bu şekilde kentsel yoksulluk sürekli artmıştır. Kentlerin sosyal dokularında gelir uçurumları oluşmuştur. Kentin suç oranlarını tetikleyici ve birbirinden kopuk, site tipi kapalı yerleşimleri, sağlıklı olarak nitelendirilemez. Bu şekilde varsıllaşamayan kent ve kır sakinlerinin, kent ve çevre hakları ile ilişkili birçok hakkı ihlal edilmiş olmaktadır. Günümüzde kasabalar ve giderek köyler dahi, toplu konutların birbirine benzer yüksek katlı bloklarının tehdidi altına girer hale gelmiştir.

Bu çalışmada konu, “konut harcamaları” ile “konut kredileri ve borçlanma ekonomisi dinamikleri” üzerinden bazı istatistiksel bulgular da ele alınarak incelenmiştir. Göçle şekillenen kentlerimiz üzerinden doğal ve sosyal hakların ihlallerine yönelik olarak ayrıca bazı saha tespitleri de yapılmıştır. Buna karşılık, barınma-konut, kent-çevre ve yaşama, ulaşım-erişim hakkının tanımlarının yeniden geliştirilmesinin de gerekli olduğu düşünülerek, bu haklar çalışmanın en önemli bulguları olarak ön plana taşınmıştır.

Çağımızda kalıcı toplumsal politikalarla gelecek kuşakların emaneti olan sosyo-kültürel ve çevresel değerlerin korunma teminatının verildiği siyaset ortamlarına ihtiyaç artmaktadır. Gezegen çapında küresel ısınma ve iklim değişikliği ile birlikte, çevre odaklı politikaların kabul edilerek uygulanmaya alınması da zorunlu bir hale gelmiştir. Dolayısıyla hak temelli çevre politikaları, en önemli çevresel ve toplumsal gerçeklik olmuştur. Hükümetlerin ise artık bu durumu göz ardı edemeyecekleri düşünülmektedir.

Saha araştırmasında, mega projeler ile birlikte İstanbul'un çevre şartlarına ve mevcut kaotik durumuna özellikle önem verilmiştir. Aslında bu kaotik durum, büyükşehirlerde de benzer sorun alanlarına işaret etmektedir. Dengesiz ve plansız büyüyen bu kentlerde, kentleşme ve çevre sorunlarının sürekli artarak belirgin hale gelmesi ile hak ihlallerinin de göz ardı edilemeyecek boyutlara tırmandığı anlaşılmaktadır.

Çalışma son olarak “küresel ısınma ve iklim değişikliğine karşı dirençsiz kentler gerçeği”ni de ortaya koyarak, canlıların yaşam haklarının ön planda tutulduğu “akıllı yerleşimler gerçeğine karşın, sosyal çevre bilincinin yokluğu”na özellikle dikkat çekmiştir. İstanbul'da dahi, yoğun yapılaşmaların çoğunun, kentsel tasarım rehberlerinin eksikliğinde gerçekleştiği bilinmektedir (Orhan, 2017). Kentlerin geleceği açısından benzer yoğun yapılaşmaların halen düşük kaliteli bir çizgide ilerlemesi bu açıdan da oldukça düşündürücüdür. Günümüzün tüketim ve gösteri toplumu koşullarında her şeyin metalaştırarak, doğal yaşamdan uzaklaşılması sonucunda, çevre ve doğal yaşamı tehdit eden unsurlar da giderek artacaktır.

Çalışmada çevre koruma hakları ilkesel bir biçimde yeniden ele alınarak, şu tespit ve çıkarımlara ulaşılmıştır:

- Çevre koruma haklarını kapsayan evrensel bir adalet anlayışı temel alınmalıdır.

- Haklar ve çevre hakları ile Çevre Hukuku birbirine tamamen bağımlıdır: Biri diğeri olmadan var olamaz, birbirlerinin mütemmim cüzüdür, (yani ayrılmaz bir parçasıdır).
- Çevre ile ilişkili yasa ve yönetmelikler etkili bir şekilde uygulanmadığında veya politik boşluklar olduğunda insan ve çevre hakkı ihlallerine yönelik sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır ve bunlar giderilmediği takdirde, bu ve çevresel sorunlar daha da büyümektedir.
- Doğal yaşam olanakları kısıtlandıkça, çevre ile birlikte insanlığın geleceği ve yaşamı da yok edilmektedir. Çevre ile ilişkili tüm kapsam ve süreçlerde sorumlu davranılacak şekilde yeniden caydırıcı düzenlemeler yapılması gerekmektedir (Örneğin; hesap verebilirlik arttırılmalıdır.)
- **Bilgiye Erişim (Şeffaflık):** Koruma ve kullanma dengesi hassas düzenleyici yaklaşımlarla sürekli gözetilmelidir. Çevresel görevler de, bu denge içinde kalıcı bir şekilde güçlendirmelidir. Bilgiye Erişim (Şeffaflık) arttırılmalıdır.
- **Serbest, Önceden ve Bilgilendirilmiş Onay Hakkı:** Doğal yaşamla birlikte modern yaşam arasında sürdürülebilir bir denge kurulmalı ve bu yaşamsal bir ilke haline getirilmelidir.
- **Örgütlenme ve İfade Özgürlüğü:** Özgürlük ve eşitlik ekseninde çevresel adalet aramak için gerekirse birbirinden farklı ve etkili seviyelerde daha köklü hukuki yollara da başvurulabilmelidir. Temsil, örgütlenme hakkı ile birlikte ifade özgürlüğü de bu kapsamda genişletilmelidir.
- **Halkın Katılımı (İçerme):** Hukuksal yolların toplumun bütün bireylerine açık ve eşit olarak kullanılmasını katılım ve yönetim açısından önemli bir esas olmalıdır. Bireysel ve kamu haklarını kapsayan yüksek dayanımlı çok daha geniş ve cezalandırıcı düzenlemelere de ihtiyaç bulunmaktadır.
- **Temsil Edilme Hakkı (Tarafsızlık):** Hukuka erişilebilirlik yolları açık olduğu kadar sürekli işler de tutulmalıdır. Öyle ki hukuki işlerlik, bütün doğal varlıklar ile tüm insanları özellikle çocukları, kadın ve yaşlılar ile güçsüzleri ve engellileri de kapsamalıdır.
- **Etkili Yasal Çözüm Yollarına Erişim (Anlamlılık ve Yasallık):** Adalete erişim için yargı süreci olanakları kamuoyunda çok daha güçlü bir etki yaratabilecek şekilde kolaylaştırılarak, usule ilişkin haklar çerçevesinde geliştirilebilmelidir.
- **Yargı Başvurusuna Erişim (Hesap Verebilirlik):** Etkili yasal dava nedeni ile birleştirilmiş hukuk yollarına başvuru hakkı da, araçlar geliştirilirken dikkate alınmalıdır.
- Yerleşmelerin geleceğinde rol oynayan imar kararlarının, plan hiyerarşisi ve bütünlüğü bozuldukça insan haklarını ihmal eden yanlar içerdiği açıktır. Kentsel, bölgesel ve merkezi idari yapıların birbirini bütünlüyecek şekilde uluslar arası taraf olunan sözleşmelerde belirlenen ilke ve esaslar doğrultusunda, gezegenin geleceğini kurtarmak zorunda oldukları açıktır.

Diğer öngörüler

Dünya da olduğu gibi ülkemizde de kentlerin yaşamını olumsuz açıdan etkileyen karayolu planlaması ise çevresel açıdan yine ciddi başka bir sorun alanı oluşturmaktadır. Özel araç kullanımının tüketim toplumu ile birlikte artması, ulaşımın toplulaştırılmasına bir engel teşkil eder hale gelmiştir. Sağlıklı bir toplum için planlama ile beraber toplu ulaşımın yaygınlaştırılması da ihmal edilen önemli bir gerçekliktir.

Yenilenebilir enerji kaynakları kullanan yatırımların desteklenip özendirilerek, sürekli teşvik edilmeleri gerekir. Temiz toplu taşıma araçlarına geçiş, bu yollarla hızlandırılmalıdır. Böylece yurttaşlık hakkı çerçevesinde, eğitim ve sağlık gibi her türlü toplu hizmetlere ulaşım hakkı ve erişim hakkı da ucuzlatılarak halk için çok daha olanaklı ve temiz enerjili bir şekilde sunulmak zorundadır.

Çevre korumayı çok daha olanaklı kılacak yeni yöntem ve yaklaşımlar (Tuğrul vd, 2007) ile çevre teknolojilerinde kabul gören güncel kullanımlara da öncelik tanınması gerekmektedir. Ancak bunun için gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılmalı ve uygulamada da, özellikle merkezi idarelerce ve yerel yönetimlerce bu hususlara özen gösterilmelidir.

Kent ve çevre ile ilişkili tüm politikaların ve ilgili mevzuatın gecikilmeden çevre odaklı bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Politikaların, sadece insan için değil, beraberinde tüm canlılara yönelik iyileştirmeler getirecek bir hale kavuşturulması da önem arz etmektedir; kültürel ve doğal değerlerin bu şekilde korunmasına özen gösterilmesi geleceğimizi de belirleyen bir gerçekliğe dönüşmüştür. Haklar temelinde çevre korumanın, günümüz kararlarını doğrudan etkilemesinin gerekliliği, gelecek için olduğu kadar bugün için de kaçınılmaz bir gerçekliktir.

TEŞEKKÜR:

Bu çalışma, “Mekansal Çalışmalar (Spatially Oriented Studies) (Humanities and Social Sciences) ile Kentsel Araştırmalar (Urban studies) ve Disiplinlerarası Çalışmalar (Interdisciplinary Works)” isimli projenin bir ürünüdür. Çalışmaya zemin teşkil eden daha önceki bazı çalışmalar ise kısmen kaynakça ile sunulabilmiş, diğerlerinin çoğu ise basılı veya elektronik olarak özet veya tam metinler şeklinde de yayımlanmıştır. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nin Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya ve Sosyoloji Bölümü öğretim üyelerine ve özellikle Sosyoloji Bölüm Başkanı sayın Prof. Dr. Bayram Ünal'a, Mimarlık Fakültesi Dekanımız sayın Prof. Dr. Selim Kılıç'a ve Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Cahit Tağı Çelik ile sayın Rektörümüz Muhsin Kar'a da ayrıca teşekkür ederim.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek olmadığını beyan ederim.

Finansal Destek: Yok

KAYNAKÇA:

Uluslar arası Belgeler

- 1217 tarihli Carta de Foresta (İngilizce Magna Carta).
1972 tarihli BM İnsan Çevresi Konferansı (Küresel modern çevre hukuku)
1992 tarihli Rio Dünya Zirvesi
1981 tarihli Afrika İnsan ve İnsan Hakları Şartı
1988 tarihli Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesine Ek Protokol
2004 tarihli Revize Arap İnsan Hakları Şartı
2018 tarihli Escazú Anlaşması (Çevre Hakları Savunucularının Hakları dahil)

Ulusal Mevzuat

- 1983 tarihli ve 2960 s. Boğaziçi Kanunu. (R.G.: 22.11.1983 / 18229)
2012 tarihli, Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı.

Kitaplar

- Fırat, A. S. (2014). “Doğayı ve İnsanı Yoksullaştırıcı Kentleşme Pratikleri”, Tesam Akademi, 1 Aralık 2019.
<http://tesamakademi.com/tr/a-serap-firat-urbanization-practices-which-create-poverty-for-nature-and-people/>
- Kaboğlu, İbrahim (1996). “Yerleşme ve Konut Hakkı: Temel Özgürlük Sosyal Hak Birleşmesi”, İnsan Hakları Yıllığı, C. 17, Sa. 1, s. 149-169.
- Keleş, R. (2002). Kentleşme Politikası, 7. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., Hamamcı, C.; Çoban, A. (2009). “Çevre Politikası”, 6. Baskı (Ankara: İmge).
- Kurtuluş, H. (2005). “İstanbul’da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği”, Yay. Haz.: Hatice Kurtuluş, İstanbul’da Kentsel Ayrışma (İstanbul: Bağlam): 161-186.
- Orhan, M. (2017). Sürdürülebilir İstanbul Kentsel Tasarım Rehberi, ISBN 978-605-9507-06-6 (1.c), 1.Baskı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Yayını, (Ed. Ç. Polatoğlu), s.60-74, Mart 2017.
- Savage, M., Warde, A. (1993). Urban Sociology, Capitalism and Modernity, The Macmillan Press. London, 1993.
- Tekeli, İ. (2001). “Modernite Aşılırken Kent Planlaması”, 2001, İmge Kitabevi, Ankara.

Bildiriler

- Balkır, Z. Gönül (2012), Konut Hakkı ve İhlalleri: Kentli Hakkının Doğuşu, *IV. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu* Muğla, s: 351-358
- Keskinok, H. Ç. (2015). Nasıl Bir Toplum, Nasıl Bir Gelecek ve Kentler?, *Kentlerin Geleceği, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 38. Kolokyum Bildiriler Kitabı*, c.1, TMMOB Şehir Plancıları Odası yayını, Aydan Yayıncılık, Ankara: s: 24-31.

Koçalar, A. C. (2013a). Kamu ve Kent Yönetiminde Küreselleşme Etkisiyle Yaşanan Reform Sorunlarının Kökeni ve Kentsel Hareketler, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 37.Kollokyumu (DŞG), ŞPO, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 6-8.11.2013, c. II, s.586-608.

Koçalar, A. C. (2013b). Effects of Globalization on Space: Urban Transformation, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, *Uluslararası Katılımlı 7. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı (3 Kitaplık Set) "Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar"*, (Ed. M. Tuna) Muğla : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2-5.10.2013. ISBN: 978-605-4397-33-4 Cilt 1, s: 253-274. http://www.sosyolojikongresi.org/ekitap/cilt_1.pdf

Makaleler

Çoban, A. (2012). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 67 (03), 75-108 . Doi: 10.1501/SBFder_0000002256

Geniş, Ş. (2018). Barınma Hakkını Savunmak. Mülkiye Dergisi, 42 (3), 481-488. <https://dergipark.org.tr/pub/mulkiye/issue/44591/676065>

İnce, N., Kanlı, İ., Eryiğit, B. (2017). İnsan Hakkı Olarak Konut Hakkı. Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi Ağustos 2017, Cilt:3, Sayı 2 e-ISSN: 2149-8539 p-ISSN: 2528-9969 www.politikarastirmalar.org

Kalağan, G. (2018). Türkiye’de 6360 S. Büyükşehir Yasası Kapsamında Büyükşehirler/ Bütünşehirler: Yönetimsel Yapı, Mali/İktisadi Boyut ve Gelecek Vizyonu Üzerine Bir Tartışma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (25) , s: 591-603 . Doi: 10.20875/Makusobed.453775

Keleş, R. (2007). İnsan Hakkı Olarak Barınma Hakkı ve Kentsel Dönüşüm. İçinde: Berrin Ceylan Ataman (der), Güncel Sosyal Politika Sorunları, Cahit Talas Anısına, Ankara: A Ü SBF Yayınları, 429-443.

Koçalar, A. C. (2018). Environmental-Forest (Conservation) Legislation and "Bolu-Gölcük Natural Park" with Rising Return of "Protected Areas", Kesit Akademi (The Journal of Kesit Academy), ISSN: 2149 - 9225, Yıl: 4, Sayı:16, Eylül 2018, s: 136-159 Elazığ. <http://dx.doi.org/10.18020/kesit.1513>

Koçalar, A. C. (2019). Environment Law Review: ‘The Draft Law on the Protection of Nature and Biodiversity (2012)’, International Journal of Political Science and Urban Studies (IPSUS), 2019 / 2 (Eylül), 7(2) s: 445-476 İstanbul. <https://doi.org/10.14782/ipsus.623239>

Purkis, S. (2016). İstanbul’da İnşaat Odaklı Birikimin Durdurulamayan Yükselişi: Konut Fazlasına Karşın Artan Konut Açığı. Mülkiye Dergisi, 40 (4), 91-112. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/37407/432742>

Tuğrul S.,Yemenicioğlu S., Doğan-Sağlamtimur N. (2007). Akdeniz Kıyı Alanları Kirlilik Kaynaklarında Uzun Süreli Eğilim İzleme Nehirler ve Atıksular (2003-2006). Türk Sucul Yaşam Dergisi (Turkish Journal of Aquatic Life), 2007 5-8, ISSN:978-994-3825-17-2.

Tümtaş, M. S. (2009). Yeni Dönem Kentsel Politika Önerisi: Kentsel Dönüşüm, İktisat Dergisi, 500, 2009.

Yalçınan, M. C., Çavuşoğlu, E. (2013). Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları, Yayına Hazırlayanlar: Seda Kalem Berk, Pınar Uyan Semerci, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 415, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 16, ISBN: 978-605-399-274-5, İstanbul, Mart 2013.

Yıldız, M. Z., & Alaeddinoğlu, F. (2011). Göç ve Yoksulluk: Hakkâri Örneği. Gaziantep University Journal of Social Sciences.

Raporlar

Adams, W. M. (2006), The Future of Sustainability, The World Conservation Union, <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/Rep-2006-002.pdf>

Bruch, C., Schang, S., Pendergrass, J., Fulton, S., Moraga-Lewy, N., Wright, M. & Swanson, G. (2019). Environmental Rule of Law: First Global Report (UNEP).

GYODER, (2020). REIDIN-GYODER Yeni Konut Fiyat Endeksi 2020 Ocak Ayı Sonuçları, <https://www.gyoder.org.tr/yayinlar/yeni-konut-fiyat-endeksi>

İmece Toplumun Şhircilik Hareketi, (2014). Yerel Yönetimler Raporu, Barınma ve Sosyal Konut Politikaları, Tartışma Toplantısı, 9 Ocak 2014 Notları.

Gazete Yazıları ya da İnternet Kaynakları

Sütlaş, M. (2013). “Yeni Anayasa’da “Konut, Barınma ve Çevre Hakkı”, Bianet, <http://bianet.org/biamag/kent/149367-yeni-anayasa-da-konut-barinma-ve-cevre-hakki>

Şengül, T. (2001), Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar (İstanbul: WALD).

Türkün, A. (2010). “Mali Kaynak Yaratma Aracı Olarak Kent”, Radikal İki, 26.9.2010, s.1.

Fotoğraflar

Kilispostası. “Kırsal Kesimde Yoksulluk Arttı”, <http://www.kilispostasi.com/kirsal-kesimde-yoksulluk-artti/1200173/>

Wanderlustingk, https://tr.pinterest.com/pin/379076493639739887/?nic_v2=1a48Tf4rj